

Всесвітня історія

DOI: 10.31110/consensus/2024-01/105-114

УДК (UDC) 94 (477) 911.3 : 32 «1919-1991»

THE IDEOLOGICAL BASIS OF USING THE PRESS AS A COMPONENT OF COMMUNIST PROPAGANDA IN THE USSR

Oleksii Mozghovyi*

Abstract

The article analyzes the ideological basis of the use of the press as a component of communist Soviet propaganda. In the communist ideology that was founded by Karl Marx, the press played a significant role as a guide of Marxist ideas. Vladimir Lenin developed the ideas of Marx, and created the theoretical basis for the use of the centralized press system by the Soviet state apparatus for effective dissemination of communist propaganda.

The aim of the article is to determine the main ideological aspects of Marxism and Leninism regarding the use of the press as a tool of communist propaganda during the existence of the USSR in order to spread the ideas and goals of communist ideology.

The scientific novelty is that the main ideological foundations of the use of the press in the system of Soviet propaganda were determined based on the analysis and comparison of the ideas of Marx and Lenin.

Conclusions. As a result of the conducted analysis, it was established that in his views, Marx paid considerable attention to the issue of the press. He saw the press as an important element in the development of the labor movement, which, as a result, was to lead to the communist revolution. Due to the fact that he considered the revolution inevitable, and propaganda, in such a case, superfluous, he considered the press precisely as a platform for the spread of communist ideas, and not as an element of the propaganda system.

Lenin developed Marx's ideas about the press, but he was convinced of the need to conduct the revolution first. And, only after that, he saw it necessary to develop communist attitudes among workers. He considered it possible only with the help of propaganda. That is why he described the press as a centralized, state-subordinated system that works exclusively in the interests of the party and communist ideology.

Keywords: USSR, propaganda, press, philosophy, Marxism, political system

---

* Postgraduate student, Department of history, jurisprudence and teaching methods, Educational and scientific institute of philology and history in Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Hlukhiv, Ukraine. E-mail: alexmozghovyi@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2883-9460>

ІДЕОЛОГІЧНА ОСНОВА ВИКОРИСТАННЯ ПРЕСИ ЯК СКЛАДОВОЇ КОМУНІСТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ В СРСР

Олексій Мозговий*

Анотація

У статті аналізується ідеологічна основа використання преси як складової частини комуністичної радянської пропаганди. Встановлено, що в комуністичній ідеології, заснованій К. Марксом, пресі відводилася значна роль як провідника марксистських ідей. Більшовицький вождь В. Ленін розвинув ідеї К. Маркса та створив теоретичне підґрунтя використання радянським державним апаратом централізованої системи преси для ефективного поширення комуністичної пропаганди.

Метою статті є визначення основних ідеологічних аспектів марксизму та ленінізму щодо використання преси як інструменту комуністичної пропаганди протягом існування СРСР з метою поширення ідей та цілей комуністичної ідеології.

Наукова новизна полягає в тому, що на основі аналізу та зіставлення ідей К. Маркса та В. Леніна були визначені основні ідеологічні підвалини використання преси у системі радянської пропаганди.

Висновки. У результаті проведеного аналізу було встановлено, що в своїх поглядах та працях, К. Маркс приділяв значну увагу питанню преси. Він розглядав пресу як важливий елемент розвитку робітничого руху, що, в результаті, мало призвести до комуністичної революції. При цьому він розглядав пресу саме як майданчик для поширення комуністичних ідей, а не як елемент пропагандистської системи, оскільки вважав революцію неминучою, а пропаганду, в такому випадку, зайвою.

В. Ленін розвинув ідеї К. Маркса про пресу, але він був переконаний в необхідності першочергового здійснення революції. І, лише після цього, бачив необхідним розвивати комуністичні настрої серед робітників, що він вважав можливим лише за допомогою пропаганди. Саме тому, він розглядав пресу, як централізовану, підпорядковану державі систему, яка працює виключно в інтересах комуністичної партії та її ідеології.

Ключові слова: СРСР, пропаганда, преса, філософія, марксизм, політична система

Цитування: Мозговий, О. (2024). Ідеологічна основа використання преси як складової комуністичної пропаганди в СРСР. *Консенсус*, 1, 105–114.

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/95>

---

* Аспірант кафедри історії, правознавства та методики навчання навчально-наукового інституту філології та історії, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Глухів, Україна. E-mail: alexmozghovyi@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2883-9460>

Постановка проблеми. Пропаганда є одним з загальноновизнаних та невіддільних елементів радянської державної системи та радянського тоталітарного суспільства. Активне використання пропаганди дозволяло радянській владі, протягом десятиліть, тримати у покорі населення СРСР та поширювати у свідомості громадян комуністичну ідеологію та доктрину.

Активне використання радянським комуністичним режимом пропаганди, в усіх сферах життя радянського суспільства, викликав неабиякий науковий інтерес до вивчення цього феномену. При цьому, заслуговує уваги не лише питання самої пропаганди, її методів та прийомів, а й питання засобів, які радянська влада та комуністична партія використовували для поширення своєї ідеології. Серед них залишається актуальним використання преси як засобу та інструменту комуністичної пропаганди. Адже на момент появи та розвитку комуністичної ідеології, преса була найпоширенішим засобом розповсюдження інформації, та одним з найбільш доступних для населення, що дозволяло охопити нею широкі верстви населення. Відповідно, й у марксистсько-ленінській доктрині пресі відводилася одна з ключових ролей у поширенні комуністичної пропаганди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання комуністичної пропаганди, її особливостей та методів є об'єктом наукових досліджень вже багато десятиліть. Серед істориків, політологів та інших дослідників цього питання є як класики дослідження пропаганди, такі як Г. Лассвелл¹, Е. Мікієвич², так і сучасні вчені, такі як А. Чіофланка³, Е. Пратканіс та Е. Аронсон⁴. При чому, слід відмітити, що більш ранні публікації розкривають загальний характер комуністичної пропаганди, без аналізу її засобів, зокрема преси. Праці сучасних дослідників торкаються, в тому числі, й питання преси, але розглядають її лише як частину загального числа засобів комуністичної пропаганди.

Серед українських науковців досліджувати питання комуністичної пропаганди стало можливо лише після здобуття незалежності України. При чому, дослідження питання методів та засобів пропаганди таких як преса, все ще знаходиться на початковому етапі. Серед вітчизняних дослідників, які у своїх працях, торкались питання комуністичної пропаганди та ролі преси в ній, можна виокремити наукові роботи таких істориків як Б.М. Костів⁵ і С.В. Маркова⁶.

¹ Lasswell H.D. The Strategy of Soviet Propaganda. *The Defense of the Free World*. 1951. Vol. 24, No. 2. P. 66–78.

² Mickiewicz E. The Modernization of Party Propaganda in the USSR. *Slavic Review*. 1971. Vol. 30 (Issue 2), P. 257–276.

³ Cioflanca A. The communist propagandistic model: towards a cultural genealogy. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*. 2010. Vol. 10 (3). P. 447–482.

⁴ Pratkanis A.R., Arronson E. *Age of propaganda: The Everyday Use and Abuse of Persuasion*. University of California, 2001. 316 p.

⁵ Костів М.Б. Регіональна преса УСРР як інструмент комуністичної пропаганди на Чернігівщині (1929–1933): дис... доктора філософії / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021.

⁶ Маркова С. Суспільно-політичні зміни в українському селі у контексті формування комуністичної системи (1917–1933 рр.): дис... доктора історичних наук. Кам'янець-Подільський, 2015. 534 с.

Мета статті. Виходячи з вищесказаного метою статті є визначення основних ідеологічних аспектів марксизму та ленінізму щодо використання преси як інструменту комуністичної пропаганди упродовж існування СРСР з метою поширення ідей та цілей комуністичної ідеології.

Виклад основного матеріалу. Питання преси не було чужим ні для К. Маркса, ні для В. Леніна. Обидва ідеологи комунізму протягом свого життя займалися журналістською діяльністю, працювали в різних газетах та використовували пресу для висвітлення своїх поглядів та поширення своїх ідей. При чому, В. Ленін завжди вважав своєю професією журналістику та писав лише в соціалістичні газети, в той час, як К. Маркс використовував пресу не лише як засіб поширення своїх поглядів, але і як засіб отримання грошей для власного існування і як засіб отримання грошей для фінансування своїх праць. При тому, що писав він в найбільші газети свого часу⁷.

Як і у випадку з іншими питаннями розвитку та функціонування суспільства, такими як історія, економіка та наука, К. Маркс мав свій погляд і на питання преси. Він був переконаний, що преса також є вираженням класової боротьби та слугує інструментом домінування керівного класу⁸. Тому він обстоював ідею, що однією з передумов світової комуністичної революції має бути створення робітничої преси, за допомогою якої робітничий клас міг поширювати свої ідеї. Сам він здійснив декілька спроб заснувати власну газету, яка б, на його думку, представляла інтереси робітничого руху, але зазнав невдачі⁹. Однак, ця невдача не зупинила Маркса у прагненні створити революційну теорію. Він був переконаний, що в майбутньому робітничий рух в розвинених індустріальних державах все одно досягне такого рівня розвитку, який дозволить йому створювати власну пресу¹⁰.

К. Маркс був переконаний у невідворотності революції та її світовому та всеосяжному характері. Він був впевнений, що вона почнеться в розвинених державах західної Європи, особливо це стосувалось Німеччини та Великої Британії, потім пошириться на інші країни Європи, потім і на решту світу¹¹. Як вже зазначалося, з погляду К. Маркса, революція мала стати результатом науково-технічного прогресу та посилення робітничого класу, який мав досягти такого рівня розвитку, при якому він би відмовився підкорятися буржуазії та взяв би владу в свої руки¹².

Засуджуючи пропаганду, Маркс вважав необхідним для пролетаріату мати свої періодичні видання, для того, щоб той міг висловлювати свою позицію та розширювати коло своїх прихильників у боротьбі з буржуазією. Він зауважував, що керівний клас володіє не лише засобами на виробництво, але є і головною

⁷ McNair B. *Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media*. New York: Routledge, 2006. P. 7.

⁸ Маркс К., Енгельс Ф. *Комуністичний маніфест*. Видання Української Федерації Американської Соціалістичної Партії, 1917. 61 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5046/file.pdf>

⁹ McNair B. *Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media...* P. 10.

¹⁰ Маркс К., Енгельс Ф. *Комуністичний маніфест...*

¹¹ Lasswell H.D. *The Strategy of Soviet Propaganda. The Defense of the Free World*, 1951. Vol. 24, No. 2. P. 66-78.

¹² Маркс К., Енгельс Ф. *Комуністичний маніфест...*

інтелектуальною та ідеологічною силою, що має монополію на ідеї. Створення пролетаріатом власних засобів масової інформації мало б поступово розірвати інформаційну блокаду та перетворити вже пролетаріат на передову інтелектуальну силу¹³.

Вчення К. Маркса стало основою для першого покоління комуністів, які адаптували його під реалії своїх держав та особливості їх суспільств. Серед них був і В. Ленін. Але якщо К. Маркс був більше теоретиком, то Леніна цікавили більше практичні питання втілення комуністичної революції в життя. Преса для нього була важливим інструментом донесення позиції комуністичної партії до широких читацьких кіл та розширення аудиторії. Погляди К. Маркса та В. Леніна на питання комуністичної революції відрізнялися. К. Маркс вважав, що революція станеться в одній з індустріально розвинених європейських держав, в той час, як В. Ленін прагнув здійснити революцію в Російській імперії¹⁴. Відсутність в Росії потужного робітничого руху він прагнув компенсувати шляхом широкомасштабного охоплення населення пропагандою комуністичної ідеології¹⁵. Звичайно, преса, як основний засіб поширення інформації в той час, мала стати центральним провідником комуністичної пропаганди в новій комуністичній державі¹⁶. При чому В. Ленін ще в 1899 р. дійшов до висновку, що преса, у системі комунізму, має відігравати саме пропагандистську роль, тобто її основне завдання не доносити інформацію, а сприяти збільшенню кількості прихильників ідей комунізму¹⁷.

Преса, як і вся пропагандистська машина в майбутній державі, також мала ділитися на пропагандистську – для вузького кола інтелектуалів, та агітаційну – для решти населення. Окрім пропаганди, преса мала для В. Леніна і іншу корисну функцію, а саме сприяти централізації партії та посиловати її організацію. Ленін був прихильником централізованого контролю партії за пресою, це проявлялось не лише в часи, коли він прийшов до влади, а й в часи коли партія російських соціал-демократів знаходилась в підпіллі¹⁸. У цей час він активно пропагував ідею єдиної партійної преси замість розгалуженої системи газет місцевих осередків партії, які ніхто не контролював. Централізована преса в поглядах більшовицького вождя відігравала ключову роль в посиленні дисципліни та централізації партії. Наявність централізованого контролю за партійною пресою мала сприяти донесенню позиції верхівки партії до найбільш низових її членів та найвіддаленіших осередків¹⁹. Це мало допомогти систематизації ідеологічних догм та принципів і не допустити

¹³ McNair B. *Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media...* P. 10.

¹⁴ Lasswell H.D. *The Strategy of Soviet Propaganda. The Defense of the Free World*, 1951. Vol. 24, No. 2. P. 66–78.

¹⁵ Cioflanca A. *The communist propagandistic model: towards a cultural genealogy...*

¹⁶ Гриценко А., Мозговий О. Інтеграція комуністичної пропаганди в систему освіти СРСР: історико-політологічний аспект. *Сумський історико-архівний журнал*. 2023. № XLI. С. 5–13.

¹⁷ McNair B. *Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media...* P. 12.

¹⁸ Cioflanca A. *The communist propagandistic model: towards a cultural genealogy...*

¹⁹ Pratkanis A.R. & Arronson E. *Age of propaganda: The Everyday Use and Abuse of Persuasion*. University of California, 2001. 316 p.

розбіжностей у поглядах різних частин партії. Що, в майбутньому, мало перетворити її на «революційний авангард» – рушій майбутньої революції²⁰.

В. Леніним було запроваджено чотири основні принципи, на основі яких мала працювати партійна комуністична преса. По-перше, це упередженість, або партійність та ідейність. Тобто комуністична преса мала висвітлювати бачення комуністичної партії та подавати всю інформацію відповідно до ідеологічних норм. Більшовики вважали, що, оскільки партія веде боротьбу за інтереси робітничого класу, то партійна преса не може залишатися в стороні від цієї боротьби і має підтримувати партію та допомагати їй переманювати людей на свій бік²¹. Окрім того, партійність означала й те, що вся комуністична преса має бути частиною єдиної партійної системи та координувати свої дії відповідно до потреб партії. Оскільки, згідно з марксистською доктриною, будь-яка преса висвітлює думки певного класу, то комуністична преса, таким чином, стала б інструментом представлення інтересів робітників та селян за посередництва партії²².

По-друге, це зв'язок з масами, тобто комуністична преса мала висвітлювати ті питання, які важливі для простого народу і мають більш приземлений характер. Згідно з марксистською теорією, саме народні маси є визначальним рушієм історії, тому комуністична преса має допомагати простому народу само усвідомити свою роль та звільнитися від експлуатації. Це мало проявлятися у відкритості до точки зору народу на різні питання, а також у створенні робітничої кореспонденції та активного залучення робітників та селян до наповнення періодичних видань за допомогою звернень та листів робітників і селян. Ці звернення мали демонструвати усереднену громадську думку, яка мала бути на стороні партії та всіляко її підтримувати²³.

По-третє, це об'єктивність, але цей термін, в уявленні Леніна мав своєрідне значення. Об'єктивність, тут проявляється в тому, що згідно з комуністичною теорією марксизм є заснованим на науці та логіці вченням, яке є єдиним істинним і правильним. За їх баченнями, капіталістична система, заснована на релігії та забобонах, а саму капіталістичну систему та буржуазію комуністи проголошували «реакційною силою», яка намагається «зупинити прогрес»²⁴. Тому, пропагуючи комунізм, преса висвітлює «об'єктивну та правильну» точку зору²⁵. Об'єктивність полягала в тому, що, на думку ідеологів комунізму, марксизм є науково обґрунтованою системою пізнання світу, в основі якої лежать доведені та вивірені факти, в той час як капіталістична преса будується на міфах, необ'єктивній та

²⁰ McNair B. Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media... P. 14.

²¹ Pratkanis A.R. & Arronson E. Age of propaganda...

²² McNair B. Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media... P. 15.

²³ Cioflanca A. The communist propagandistic model: towards a cultural genealogy...

²⁴ Lasswell H.D. The Strategy of Soviet Propaganda...

²⁵ McNair B. Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media...

упередженому погляді на світ, яка заперечує класову боротьбу. Тому комуністична пропаганда, в цій ситуації, подається як боротьба за раціоналізм та правду²⁶.

І, по-четверте, це відкритість або гласність. Вона полягала у висвітленні позитивних аспектів комуністичного будівництва та нового соціалістичного ладу, таких як зростання економіки, подолання безробіття, неграмотності та покращення охорони здоров'я, зниження рівня соціальної нерівності. Усі ці аспекти члени партії очікували побачити в майбутній комуністичній державі. Інший аспект гласності це самокритика та критики партійних діячів на місцях за певні невдачі. Вождь російських комуністів вважав, що самокритика має допомогти партії триматися єдиним цілим та не допустити поступової її деградації. На практиці таку критику дозволяли собі лише дуже авторитетні радянські вожді, в тому числі й сам В. Ленін, для утримання влади та насаджування власного курсу²⁷. До того ж поступово критика перетворилась не лише на інструмент пригноблення неугодних всередині партії, а й на засіб перекладення провини за невдачі та помилки з партії на певних її функціонерів, забезпечуючи неухильність партійного курсу, що поступово призвело до внутрішньої деградації, застою і перетворення СРСР на диктатуру чиновників²⁸.

Ці, створені В. Леніним принципи лягли в основу перших нелегальних видань РСДРП – газет «Іскра» та «Вперед», стабільному існуванню яких завадила не стільки цензура з боку влади Російської імперії, як внутрішній конфлікт всередині партії між більшовиками та меншовиками. Також ці принципи лягли в основу першої легальної більшовицької газети – «Правда», яка друкувалася з 1912 р. З початком Першої світової вона потрапила під тиск цензури та була заборонена, але після Лютневої революції 1917 р. на короткий час відновила легальний друк. Згодом її було заборонено вже Тимчасовим урядом аж до приходу більшовиків до влади в листопаді 1917 р.²⁹

Вважається, що саме репресії Тимчасового уряду зробили позицію В. Леніна та російських комуністів щодо свободи преси більш радикальною. Це було пов'язано з тим, що вони очікували від ліберального, орієнтованого на робітників уряду більшої свободи слова, а не посилення цензури, що сприйнялось більшовиками як удар у спину³⁰. Після цього уряд під керівництвом О. Керенського було піддано жорсткій критиці з боку В. Леніна, особливо за те, що обіцяні свободи не були втілені в життя.³¹

²⁶ Pratkanis A.R. & Arronson E. Age of propaganda: The Everyday Use and Abuse of Persuasion. University of California, 2001. 316 p.

²⁷ McNair B. Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media... 201 p.

²⁸ Mickiewicz E. The Modernization of Party Propaganda in the USSR. *Slavic Review*. 1971. Vol. 30 (Issue 2). P. 257–276.

²⁹ McNair B. Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media... P. 26.

³⁰ Прокопчук В.С., Гриценко А.П., Чумаченко О.А. Зображення «образу ворога» через радянську пропагандистську сатиру та карикатуру в 1953–1985 рр. на прикладах журналу «Перець». *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 2 (20). С. 890–901.

³¹ Mickiewicz E. The Modernization of Party Propaganda in the USSR...

Це сформувало у В. Леніна доволі специфічні уявлення про питання свободи слова. До ідей К. Маркса про те, що преса є інструментом в руках певного класу, більшовицький вождь додав ідею про те, що свобода слова полягає у поваленні монополії буржуазії на використання друкованого слова³². З погляду В. Леніна, в капіталістичному суспільстві лише буржуазія має достатньо ресурсів для утримання друкарень та персоналу, то лише думка буржуазії представлена на сторінках періодичних видань. У багатьох своїх статтях він наголошує на монополіях, що контролюють газети, та не дають робітникам висловлювати свою думку, відстоюють лише інтереси капіталістів³³.

Загалом, саме питання того, що в капіталістичному суспільстві преса знаходиться під контролем великих монополій, стало одним з основних аргументів В. Леніна проти вільної преси та за державний контроль над нею. До цього, також, слід додати уявлення більшовиків про марксизм, як про прогресивну ідею, в той час, як капіталізм є пережитком минулого, яким у свій час був феодалізм. Буржуазія, в такому випадку, перетворювалась на реакційну силу, яка прагнула зберегти застарілий і непотрібний суспільний порядок, який заважав суспільному прогресу. Отже, боротьба проти капіталістичної преси, в очах членів партії, була боротьбою за прогрес проти ірраціональних пережитків минулого³⁴.

Будь-яка можлива боротьба комуністичної партії проти преси, контрольованої буржуазією, в такому разі, є не проявом репресій, а проявом боротьби за свободу слова. Боротьба проти інакості й альтернативних думок, що суперечать або відходять від погляду партії, подається як один з елементів боротьби з буржуазією та її монополією на друк та володіння інформацією³⁵.

На думку більшовиків, лише комуністична преса, контрольована партією, могла забезпечувати право для простого народу для висвітлення його буденних проблем. Таким чином, В. Ленін дійшов висновку, що будь-яка преса, що не є підконтрольною партії, в майбутній державі, має бути знищена. Будь-які репресії, навіть найжорстокіші, в такому разі, для комуністичної партії, є виправданими діями³⁶.

Свобода преси, в тогочасному «демократичному» уявленні, на думку В. Леніна, була «свободою капіталістів на контроль за видавництвами» та «свободою нав'язувати ними свою думку робітникам»³⁷. Державна монополія на друк та рекламу, на його думку, перший та найголовніший засіб позбавлення буржуазної преси доходу, що мало б призвести до її занепаду. Комуністична партія ж, встановивши монополію на друк, мала б «установити справжню свободу преси», тобто передати папір та

---

³² Cioflanca A. The communist propagandistic model: towards a cultural genealogy...

³³ Маркс К., Енгельс Ф. Комуністичний маніфест...

³⁴ McNair B. Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media...

³⁵ Mickiewicz E. The Modernization of Party Propaganda in the USSR...

³⁶ Cioflanca A. The communist propagandistic model: towards a cultural genealogy...

³⁷ Mickiewicz E. The Modernization of Party Propaganda in the USSR...

друкарні в руки представників народу, якими були б самі члени комуністичної партії. Лише вони могли подавати робітничому народу «правдиву інформацію», а по факту, поширювати власну ідеологію та пропаганду, що в умовах монополії могло легко збільшити кількість прихильників комуністичної ідеології.

Ленін активно заперечував та критикував «позапартійність» та «аполітичність», як одні з основних принципів демократичної преси, вважаючи, що таким чином буржуазна преса знаходить для себе виправдання в захисті інтересів панівного класу, без прив'язки до певних партій. Саме тому одним з основних принципів комуністичної преси він проголосив «партійність»³⁸.

Висновки. Таким чином, в комуністичній ідеології та пропаганді преси відводилася ключова роль. К.Маркс оцінював значення преси як важливого елемента майбутньої комуністичної революції. Він вбачав в пресі майданчик для координації та зміцнення робітничого руху, а також простір для поширення комуністичних ідей. Маркс вважав, що робітнича преса є необхідним елементом для перетворення робітників на революційну силу. При цьому, він не розглядав для преси пропагандистської ролі, оскільки заперечував необхідність пропаганди в майбутній революції, яку вважав лише питанням часу.

Більшовицький вождь В. Ленін, вважаючи себе послідовником К.Маркса, прагнув здійснити революцію якнайшвидше, не чекаючи формування достатньо потужного робітничого класу. Він був переконаний у тому, що комуністичний робітничий клас можна буде сформувати вже після революції за допомогою потужної пропаганди. Пресі він відвів роль основного, доступного та дешевого рупора, через який нова держава та партія буде насаджувати суспільству та його індивідам свою ідеологію та погляди.

REFERENCES

- Cioflâncă, A. (2010). The communist propagandistic model: towards a cultural genealogy. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 10 (3), 447–482 [in English].
- Hrytsenko, A. & Mozghovyi, O. (2023). Intehratsiia komunistychnoi propahandy v systemu osvity SRSR v 1920-kh rokakh: istoryko-politolohichni aspekt [Integration of communist propaganda in the USSR education system in the 1920s: a historical and political aspect]. *Sumskyi istoryko-arkhivnyy zhurnal*, (41), 5–13. Retrieved from https://shaj.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/1_Hrytsenko.pdf [in Ukrainian].
- Kostiv, B. (2015). *Rehionalna presa USRR yak instrument komunistychnoi propahandy na Chernihivshchyni (1929–1933)* [The regional press of the USSR as a tool of communist propaganda in Chernihiv region (1929–1933)]. (Doctor's thesis). Zaporizkyi natsionalnyi universytet [in Ukrainian].
- Lasswel, H. (1951). The Strategy of Soviet Propaganda. *The Defense of the Free World*, Vol. 24 (No. 2), 66–78 [in English].
- Markova, S. (2015). *Suspilno-politychni zminy v ukrainskomu seli u konteksti formuvannia komunistychnoi systemy (1917–1933 rr.)* [Socio-political changes in the Ukrainian countryside

³⁸ McNair B. Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media...

- in the context of the formation of the communist system (1917–1933)]. (Doctor's thesis). Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka [in Ukrainian].
- Marks, K., & Engels, F. (1918). *Komunistychnyj manifest* [The Communist Manifesto]. Vydanie Ukrainskoi Federacii Amerykanskoi Socijalistychnoi Partii. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5046/file.pdf> [in Ukrainian].
- McNair, B. (2006). *Glasnost, Perestroika, and the Soviet Media*. Routledge [in English].
- Mickiewicz, E. (1971). The Modernization of Party Propaganda in the USSR. *Slavic Review*, Vol. 30 (Issue 2), 257–276 [in English].
- Pratkanis, A.R. & Arronson, E. (2001). *Age of propaganda: The Everyday Use and Abuse of Persuasion*. University of California [in English].
- Prokopchuk, V., Hrytsenko, A. & Chumachenko, O. (2024). Zobrazhennia «obrazu voroha» cherez radiansku propahandystsku satyru ta karykaturu v 1953–1985 rr. Na prykladakh zhurnalu «Perets» [Image of “enemy image” through soviet propaganda satire and caricature in 1953–1985. On the examples of ‘Pepper’ magazine]. *Aktualni pytannia u suchasni nauksi*, 2 (20). Retrieved from <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/9196> [in Ukrainian].